

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО
(силабус навчальної дисципліни)**

Галузь знань	08 право
Спеціальність	081 Право
Освітня програма	Право
Форма навчання	денна
Статус дисципліни	Обов'язкова
Мова викладання	Українська
Курс / семестр	4 курс, 1 семестр
Кількість кредитів ЄКТС	5
Кількість модулів	1
Кількість змістовних модулів	2
Розподіл за видами занять та годинами навчання	Лекції: 24 год. Практичні/семінарські: 24 год. Самостійна робота: 102 год.
Форма підсумкового контролю	Екзамен
Факультет	Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра	Кафедра права (702)
Викладач	Савчук Олена Олександрівна, к.ю.н., доцент кафедри
Контакти викладача	o.savchuk@khai.edu
Посилання на курс в Mentor	https://mentor.khai.edu/course/view.php?id=4185
Консультації	Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру кожного вівторка та четверга з 14.00 до 15.30 в кабінеті № 205. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.
ОПИС КУРСУ	
Мета та завдання навчальної дисципліни Курс призначено для слухачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (денна форма навчання). Дана навчальна дисципліна є теоретичною та практичною основою сукупності знань та вмінь, що формують профіль фахівця в галузі «Право». Дисципліна є фундаментальною, базовою наукою в системі юридичних наук, яка формує загально-правовий світогляд майбутніх юристів. Екологічне право формує у студентів основні навички застосування відповідного законодавства, яке регламентує охорону навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в державі, для вирішення ситуацій, що виникають у практичній діяльності в цій	

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

сфері, а також формування прагнення до збереження навколишнього середовища.

Курс передбачає проведення очних лекцій, практик, семінарів-консультацій з тематики курсу за участю викладача і самостійну роботу студентів з постійним консультуванням, методичної та організаційної підтримки в дистанційному режимі. В курсі передбачена робота в форумах, участь в дистанційних семінарах, виконання практичних завдань, практикумів, контрольних завдань, написання есе та складання дайджестів, проведення комп'ютерного тестування. Вивчення курсу супроводжується розробкою викладачами тестів з навчальної дисципліни. Після закінчення навчання тести використовуються викладачем для навчання та контролю навчальної діяльності студентів.

Мета курсу формування у студентів знань основних положень екологічного права та навичок застосування відповідного законодавства, яке регламентує охорону навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в державі, для вирішення ситуацій, що виникають у практичній діяльності в цій сфері, а також формування прагнення до збереження навколишнього середовища.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- дати знання та розуміння понятійного апарату екологічного права;
- сформувати знання і розуміння особливостей застосування норм екологічного права та відповідного законодавства, яке регулює відносини з охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в державі;
- сформувати вміння самостійної підготовки проектів актів правозастосування, передбачених екологічним законодавством;
- сформувати правову та екологічну культуру особистості, сформувати розуміння важливості збереження навколишнього середовища.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК).

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК9. Здатність працювати в команді.
- ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності спеціальності (СК).

- СК1. Здатність здійснювати критичний та системний аналіз різних правових явищ, юридичних фактів, еколого-правових норм.
- СК2. Уміння здійснювати логічний, критичний і системний аналіз правових документів у сфері екологічного права.
- СК3. Здатність тлумачити та застосовувати знання у практичних ситуаціях при регулюванні екологічних правовідносин у процесі роботи за юридичною спеціальністю з урахуванням вимог Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.
- СК4. Навички практичних здібностей у створенні та реалізації екологічних проєктів.
- СК 5. Здатність ініціювати розгляд (дослідження) актуальних питань у сфері екологічного права та законодавства.
  - СК 6. Уміння надавати роз'яснення, консультації громадянам з питань, що належать до сфери екологічного права та законодавства.
  - СК 7. Здатність до пошуку, збору, аналізу, систематизації та узагальнення положень науки та галузі екологічного права з різних національних та міжнародних ресурсів із застосуванням електронних сервісів, платформ та баз даних.
  - СК 8. Здатність навчатися та постійно оновлювати свої знання у галузі екологічного права, бути обізнаним у практиці застосування екологічного законодавства України, основних напрямках його подальшого розвитку.
  - СК 9. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.
  - СК 10. Здатність мотивувати людей та направляти їх до цілей та завдань галузі екологічного права та вирішення її правових проблем.
  - СК 11. Уміння моделювати та прогнозувати правові ситуації у професійній діяльності шляхом застосування набутих знань з екологічного права.

Програмні результати навчання:

- ПРН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.
- ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.
- ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
- ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.
- ПРН 5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.
- ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.
- ПРН 7. Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Гуманітарно-правовий факультет Кафедра права (702)

- ПРН 8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
- ПРН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.
- ПРН 10. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.
- ПРН 11. Володіти базовими навичками риторики.
- ПРН 12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.
- ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.
- ПРН 17. Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.
- ПРН 18. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.
- ПРН 19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.
- ПРН 20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.
- ПРН 21. Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.
- ПРН 22. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.
- ПРН 23. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Структура навчальної дисципліни

Назва змістовного модуля і тем	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		л	с	лаб.	с. р.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовний модуль 1. Загальна частина					
Тема 1. Предмет, метод, система, принципи та джерела екологічного права.	12	2	2	-	8
Тема 2. Правові основи екологічного управління.	12	2	2	-	8
Тема 3. Екологічні права та обов'язки громадян.	12	2	2	-	8
Тема 4. Право		2	2	-	8

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

власності на природні ресурси та комплекси.					
Тема 5. Загальні положення права природокористування.	12	2	2	-	8
Тема 6. Правове регулювання охорони та використання земель.	12	2	2	-	8
Змістовний модуль 2	3				3
Тема 7. Правове регулювання охорони та використання вод.	12	2	2	-	8
Тема 8. Правове регулювання об'єктів природно-заповідного фонду.	12	2	2	-	8
Тема 9. Правове регулювання охорони та використання надр.	12	2	2	-	8
Тема 10. Правове регулювання охорони та використання рослинного світу і тваринного світу.	12	2	2	-	8
Тема 11. Правова охорона довкілля при здійсненні господарської діяльності.	12	2	2	-	8
Тема 12. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. Вирішення спорів.	12	2	2	-	8
Підготовка до модульного контролю					
Модульний контроль	3				3
Разом за змістовним модулем	150	24	24		102

**Програма навчальної дисципліни
Модуль 1. Загальна частина
Змістовий модуль 1**

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

Тема 1. Предмет, метод, система, принципи та джерела екологічного права

Науково-правові концепції та методологія взаємодії суспільства та природи. Поняття екологічного права як галузі права; етапи його становлення та розвитку. Поняття, сутність та зміст еколого-правових відносин, їх класифікації. Підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин. Доктринальні підходи до визначення об'єктів та суб'єктів екологічних правовідносин. Особливості методу правового регулювання екологічних відносин. Принципи екологічного права та екологічного законодавства. Система екологічного права.

Поняття та особливості джерел екологічного права, їх правова класифікація та система. Міжнародно-правові акти як джерела екологічного права. Співвідношення національного і міжнародного законодавства та особливості їх застосування.

Тема 2. Правові основи управління природокористуванням та охороною довкілля.

Система та повноваження органів управління природокористуванням та охороною довкілля загальної та спеціальної компетенції. Правове забезпечення участі громадськості в екологічному управлінні природокористуванням та охороною довкілля. Поняття та зміст функцій управління природокористуванням та охороною довкілля. Процедура реалізації функцій управління природокористуванням та охороною довкілля (еколого-правовий процес).

Тема 3. Екологічні права та обов'язки громадян.

Становлення та розвиток інституту екологічних прав та обов'язків громадян, їх загальна характеристика. Поняття, особливості та класифікація екологічних прав та обов'язків громадян. Гарантії реалізації екологічних прав громадян. Проблеми охорони та захисту екологічних прав громадян. Законодавство України та Європейського Союзу у галузі захисту екологічних прав громадян. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини". Практика захисту екологічних прав громадян у Європейському суді з прав людини.

Тема 4. Право власності на природні ресурси та комплекси.

Поняття, зміст та особливості права власності на природні ресурси. Загальна характеристика форм права власності на природні ресурси та комплекси. Особливості права власності Українського народу на природні ресурси. Право державної власності на природні ресурси: поняття, об'єкти, суб'єкти, підстави та порядок виникнення та припинення. Право комунальної власності на природні ресурси: поняття, об'єкти, суб'єкти, підстави та порядок виникнення та припинення. Особливості правового регулювання права спільної комунальної власності на природні ресурси та комплекси. Право приватної власності на природні ресурси: поняття, об'єкти, суб'єкти, підстави та порядок виникнення та припинення. Порядок та особливості безоплатного набуття громадянами України у приватну власність природних ресурсів. Особливості припинення права приватної власності у зв'язку з відчуженням природних ресурсів для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. Основні права та обов'язки власників природних ресурсів. Обмеження, захист і гарантії реалізації прав власників природних ресурсів. Юридична відповідальність за

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

порушення права власності на природні ресурси. Особливості юридичної відповідальності за укладання угод, що порушує право власності на природні ресурси та комплекси.

Тема 5. Загальна характеристика та зміст права природокористування.

Основні принципи природокористування. Об'єкти та суб'єкти права природокористування. Види права природокористування, їх класифікація. Право загального і спеціального природокористування та їх ознаки. Особливості користування природними ресурсами на умовах оренди. Особливості користування природними ресурсами континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони. Юридичні підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування. Захист суб'єктивних прав природокористувачів.

Тема 6. Особливості правового регулювання охорони та використання земель.

Земля як об'єкт охорони та використання, її значення як основного національного багатства України. Загальна характеристика права землекористування, його суб'єкти та об'єкти, принципи та види. Підстави виникнення та припинення права землекористування. Правова охорона земель. Правова охорона ґрунтів. Особливості охорони та використання особливо цінних земель. Консервація земель.

**Модульний контроль
Змістовий модуль 2. «Особлива частина»**

Тема 7. Правове регулювання охорони та використання вод.

Загальна характеристика права користування водами: поняття, принципи, об'єкти, суб'єкти. Види права водокористування. Право користування водними об'єктами на умовах оренди. Підстави і порядок виникнення та припинення права водокористування. Права та обов'язки водокористувачів. Правові заходи охорони вод. Правове забезпечення запобігання шкідливої дії вод. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про використання і охорону вод та відтворення водних ресурсів. Особливості розгляду спорів у сфері охорони та використання вод.

Тема 8. Правове регулювання об'єктів природно-заповідного фонду.

Поняття та загальна характеристика природно-заповідного фонду України як ключового об'єкту національної екологічної мережі України. Правова класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Види використання об'єктів природно-заповідного фонду. Організаційно-правові форми відновлення, охорони та збереження об'єктів природно-заповідного фонду. Характеристика правового режиму охоронних та захисних зон природно-заповідного фонду. Особливості використання та охорони окремих видів територій природно-заповідного фонду. Особливості юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства щодо використання та охорони об'єктів природно-заповідного фонду України. Майнова відповідальність за спричинення шкоди природним територіями, що особливо охороняються, та об'єктам природно-заповідного фонду України. Поняття та загальна характеристика курортних і лікувально-оздоровчих територій (зон) як

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

складових елементів національної екологічної мережі України. Поняття та юридичні ознаки курорту, порядок визнання та оголошення лікувально-оздоровчої місцевості курортом. Правове регулювання використання та охорони буферних зон національної екомережі. Поняття рекреаційних територій та їх види. Особливості їх використання, відновлення та правової охорони. Юридична відповідальність за порушення законодавства про екологічну мережу.

Тема 9. Правове регулювання охорони та використання надр.

Загальна характеристика права користування надрами: поняття, суб'єкти, об'єкти. Надра як об'єкт правової охорони та використання. Загальна характеристика та співвідношення державного фонду надр та державного фонду родовищ корисних копалин. Гірничий відвід як об'єкт права користування надрами. Види права надрокористування. Підстави та порядок виникнення, зміни, призупинення та припинення права користування надрами. Підстави та порядок надання та вилучення гірничих відводів. Особливості використання надр на підставі угод про розподіл продукції. Особливості використання окремих корисних копалин (нафти і газу, уранових руд, дорогоцінних металів та каміння тощо). Права та обов'язки користувачів надр, захист та гарантії їх прав. Особливості юридичної відповідальності за порушення гірничого законодавства України.

Тема 10. Правове регулювання охорони та використання рослинного світу і тваринного світу.

Рослинний світ як об'єкт правової охорони та використання. Загальна характеристика природних рослинних ресурсів та їх класифікація. Форми використання природних рослинних ресурсів, їх правове забезпечення. Правове регулювання спеціального використання природних рослинних ресурсів та його особливості. Правові засади охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин та типових природних рослинних угруповань. Червона книга України. Зелена книга України. Особливості розгляду спорів у сфері охорони та використання рослинного світу.

Ліс як об'єкт права природокористування. Види права лісокористування, їх особливості. Правове регулювання здійснення загального та спеціального використання лісових ресурсів. Види спеціального використання лісових ресурсів. Права та обов'язки лісокористувачів. Правові засади відтворення, охорони та захисту лісів. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про рослинний світ та лісового законодавства.

Особливості правового регулювання охорони та використання тваринного світу. Тваринний світ як об'єкт охорони та використання. Загальна характеристика права користування тваринним світом: поняття, об'єкти, суб'єкти та види. Загальні підстави і порядок виникнення та припинення права використання об'єктів тваринного світу. Права та обов'язки користувачів тваринного світу. Правові підстави та межі загального використання тваринного світу. Правові засади спеціального використання тваринного світу. Правове регулювання полювання та мисливського господарства. Правове регулювання здійснення рибальства. Правові засади використання диких тварин у наукових, культурно-освітніх, виховних, естетичних і комерційних цілях. Правове регулювання використання, відтворення та охорони об'єктів тваринного світу, що занесені до Червоної книги України. Юридична

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Гуманітарно-правовий факультет Кафедра права (702)

відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну незаконним добуванням об'єктів тваринного світу. Особливості розгляду спорів у сфері охорони та використання тваринного світу.

Тема 11. Правова охорона довкілля при здійсненні господарської діяльності.

Господарська діяльність у системі економічних та екологічних інтересів. Екологічна та економічна політики держави, їх конвергенція в умовах стратегій сталого розвитку. «Зелена економіка» та екологічне господарювання в її складі. Правові засоби та режими забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання. Інноваційна діяльність у сфері навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності

Тема 12. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. Вирішення спорів.

Поняття, загальна характеристика та види юридичної відповідальності в екологічному праві. Визначення та головні ознаки екологічного правопорушення. Особливості, склад, загальна класифікація екологічних правопорушень. Особливості відшкодування майнової шкоди, заподіяної довкіллю. Вирішення екологічних спорів.

Матеріально-технічне (програмне) забезпечення дисципліни (за необхідності)

Сторінка курсу на платформі Mentor (персональна навчальна система)	На сайті НАУ розміщено курс «Екологічне право», який включає: лекції, практичні завдання, ситуаційні завдання, презентації, рекомендовану література та законодавство. https://mentor.khai.edu/course/view.php .

Методи контролю

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час семінарських, практичних занять та якості виконання індивідуальної і самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення семінарських занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення семінарських занять передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

По закінченню вивчення навчальної дисципліни студент складає семестровий залік (I семестр) та семестровий екзамен (II семестр).

**Критерії оцінювання та розподіл балів,
які отримують студенти**

Досягненню ними належного рівня **компетентності**, який за підсумками навчання визначається за такими критеріями:

Відмінний рівень компетентності (90-100): студент має системні знання, глибоко і повно засвоїв увесь навчальний матеріал, в якому легко орієнтується, володіє категоріально-понятійним апаратом, вміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Може навести особливості інтерпретації правових явищ в різних теоріях, загальне та відмінне в різних позиціях вчених, як в національному так і міжнародному та європейському праві (в межах часу, предмету, простору). Здатен обґрунтувати перспективи розвитку правових явищ в Україні. Відповідь надається на основі знань державних програм, концепцій, проектів нормативно-правових актів, а також наукових джерел.

Добрий рівень компетентності (75-89): студент має ґрунтовні знання навчального матеріалу, але під час відповіді допускає незначні помилки. Володіє категоріально-понятійним апаратом та здатен використовувати знання для вирішення практичних завдань. Може охарактеризувати склад (зміст) явища (або внутрішню побудову явища) та його елементів. Може обґрунтувати призначення явища, яке конкретизується у його функціях (напрямках впливу на інші явища). Може навести подібність та відмінність з іншими спорідненими та протилежними явищами. Відповідь надається за декількома джерелами навчальної літератури, з посиланням на нормативно-правові акти та наведенням прикладів. При відтворенні знань застосовує продуктивний тип мислення.

Достатній рівень компетентності (60-74): студент має базові знання з навчальної дисципліни. Формулює юридичні поняття, класифікаційні критерії, але допускає інтерпретаційні помилки. Може виокремити ознаки явища та їх охарактеризувати (риси, властивості, аспекти). Відповідь надається за одним джерелом навчальної літератури. При відтворенні знань застосовує репродуктивний тип мислення, відсутнє системне викладення навчального матеріалу. Не вміє доказово обґрунтовувати свої судження, допускає неточності при використанні знань для вирішення практичних завдань.

Недостатній рівень компетентності (0-59): студент має фрагментарні знання, що базуються на попередньому досвіді, але не здатен формулювати визначення понять, класифікаційні критерії та тлумачити їхній зміст, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань.

Відповідно до п. 3.2. Положення про рейтингове оцінювання досягнень студентів у Національному аерокосмічному університеті ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» студенту можуть призначатися бали за інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, які нараховуються та можуть бути враховані у загальній оцінці за семестр. Бали зокрема можуть призначатися за такі активності, пов'язані з навчальною дисципліною, як:

- участь у науковому комунікативному заході (конференції, семінарі, круглому столі тощо) із написанням тез наукової доповіді за предметом навчальної дисципліни (20 балів);

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Гуманітарно-правовий факультет Кафедра права (702)

- участь у другому турі Всеукраїнської олімпіади відповідного напрямку (20 балів);
- участь (прослуховування) не менше у 5 вебінарах, пов'язаних з навчальною дисципліною (3-15 балів);
- участь у тренінгу, пов'язаному з навчальною дисципліною (15 балів);
- проходження он-лайн курсу, пов'язаного з навчальною дисципліною (20 балів);
- участь та отриманні рейтингового місця у тематично пов'язаному із предметом навчальної дисципліни студентському конкурсі (30 балів);
- розробка та створення дидактичного матеріалу за тематикою предмету навчальної дисципліни (15 балів) (підтвердження - дидактичний матеріал);
- проведення правоосвітнього заходу із учнями шкіл та інших навчальних закладів за тематикою навчальної дисципліни (20 балів);
- написання реферату (5 балів);
- участь у не менше 3 заходах, що проводяться студентськими професійними об'єднаннями за спеціальністю (5-15 балів);
- інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, за попереднім погодженням із науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування студентами результатів вивчення дисципліни «Теорія держави і права» є:

- усний виступ;
- виконання письмового завдання;
- тестування;
- есе, дайджест;
- реферат;
- складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу;
- ведення опорного конспекту лекцій;
- письмова самостійна робота;
- інші види навчально-наукової роботи (участь у гуртках, наукових конференціях тощо);
- підсумкова модульна робота;
- комплексна контрольна робота;
- залік;
- екзамен.

РЕГУЛЯЦІЯ І ПОЛІТИКИ КУРСУ

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування практичних занять. Студенти, які за певних обставин не можуть відвідувати практичні заняття регулярно, мусять впродовж тижня узгодити із викладачем

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущенні завдання мають бути відпрацьовані на найближчій консультації впродовж тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Студенти, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70% невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Дотримання вимог академічної доброчесності студентами під час вивчення навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти мають дотримуватися загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, вимог академічної доброчесності, передбачених «Положенням про академічну доброчесність Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

(<https://khai.edu/assets/files/polozhennya/polozhennya-pro-akademichnu-dobrochesnist.pdf>). Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %

Вирішення конфліктів. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, а також правила етичної поведінки регламентуються «Кодексом етичної поведінки в Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/ua/university/normativna-baza/ustanovchi-dokumenty/kodeks-etichnoi-povedinki/>).

Методичне забезпечення

1. Опорний конспект лекцій;
2. Навчально-методичний забезпечення дисципліни (НМКД);
3. Матеріали для самостійної роботи студентів;
4. Інтернет-сторінки міжнародних та регіональних органів.

Рекомендована література

Нормативні акти:

Конституція України від 28 червня 1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

Водний кодекс України від 06.06.1995 р., № 213/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.

Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. (в ред. від 08.02.2006 р. № 3404) // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 21. – Ст. 170.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

Кодекс України про надра від 27.07.1994 р., № 132/94-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.

Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Частина 1. – Ст. 3248

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12. 1984 р., № 8073-X // Відом. Верхов. Ради Української РСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122

Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р., № 2341-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст.131

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 4356-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.

Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р., № 5403-VI // Офіц. вісн. України. 2012. – № 89. – Ст.3589.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р., № 1264 // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12. 2010 р., № 2818-VI // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 3. – Ст. 158.

Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р., № 2939-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 р., № 1862-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 500.

Про охорону земель: Закон України 19.06.2003 р., № 962-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.

Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р., № 963-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.

Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р., № 3613-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 8. – Ст. 61.

Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 282.

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07. 2004 № 1952-IV // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 30. – Ст. 1993.

Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10.01.2002 р. № 2918-III // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 6. – Ст. 223.

Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. № 1039 – XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 44. – Ст.391.

Про нафту і газ: Закон України від 12. 07.2001 р. № 2665-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 50. – Ст. 262.

Гірничий закон України від 06.10.1999 р. № 1127-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 50. – Ст. 433.

Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999р. № 591-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 198.

Про захист рослин: Закон України від 14.10. 1998 р. № 180-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 50-51. – Ст.310.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

- Про тваринний світ: Закон України від 13.12. 2001 № // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 2. – Ст. 47.
- Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3055-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 30. – Ст. 201.
- Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 18. – Ст. 132.
- Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 р. № 3677-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.
- Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 р. № 486-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 15. – Ст. 107.
- Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 р., № 5293-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 43. – Ст. 616.
- Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10. 1992 р. (у ред. від 21.06.2001 р. № 2556-III) // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 31. – Ст.1383.
- Про забезпечення санітарного і епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994. № 4004-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.
- Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2017. – № 29. – Ст.315.
- Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1864- IV // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 29. – Ст. 1950.
- Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки : Закон України від 21.09.2000 р. № 1989- III // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 43. – Ст. 1817.
- Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06. 1992 р. № 2456-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
- Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 50. – Ст. 435.
- Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 р. № 162/95-BP // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.
- Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-BP // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 36-37. – Ст. 242
- Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30.06.1995 р. № 255/95-BP // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 27. – Ст. 198.
- Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 280-р //Офіційний вісник України. – 2017. – № 94. – стор. 61. – ст. 2859
- Про основи національної безпеки: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
- Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-II // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 7. – Ст. 268.
- Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XI // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13. 07. 2000 р. № 1908-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348.

Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03. 2000 р. № 1550-III // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 15. – Ст. 558.

Про забезпечення доступу до публічної інформації: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11.11.2011 р. № 444 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 95. – Стор.181.

Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: Наказ Мінприроди України від 18.12.2003 р. № 168 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 6. – Ст. 35.

Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: Постанова Каб. Міністрів України від 29.06. 2011 р. № 771 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 55. – Ст. 2210.

Про затвердження положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05. 1998р. в редакції постанови від 07.04.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 15. – Ст. 1080.

Про затвердження видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09. 1996 р. № 1147 // ЗП України. – 1996. – № 18. – Ст. 505.

Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення: Постанова Каб. Міністрів України від 10.08.1992 № 459 (в ред. Постанови Каб. Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1173) // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/459-92-%D0%BF>

Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів: Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2007 р. № 761 // Офіц. Вісн. України. – 2007. – № 39. – Ст. 1550.

Про затвердження порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Каб. Міністрів України від 30.05.2011 р. № 615 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 45. – Ст. 1832.

Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459: Постанова Каб. Міністрів України від 13.03.2002 р. № 321 (в ред. Постанови від 16.12.2015 р. № 1173) // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF>

Про затвердження Типового договору оренди водних об'єктів: Постанова Каб. Міністрів України від 29.05.2013 р. № 420 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 47. – Ст. 1692

Про затвердження Положення про Зелену книгу України: Постанова Каб. Міністрів України від 29.08. 2002 р. № 1286 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 36. – Ст. 1692

Навчальна література:

Основна:

Екологічне право: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А.П. Гетьмана.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

– Х.: Право, 2013. – 432 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищих навч. закладів / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» ; за ред. І. І. Каракаша. – Одеса : Фенікс, 2012. – 788 с.

Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Вид-во «Юрид. думка». – 2008. – 720 с.

Екологічне право України: Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частина): навч. посібник / Балюк Г.І. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 192 с.

Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. В. Шеховцов та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, 2015. – 342 с.

Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, О. В. Донець та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, 2015. – 496 с.

Екологічне право в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, В.Л. Бредіхіна та ін. ; за ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2017. – 208 с.

Правова доктрина України : у 5 т. – Х. : Право, 2013. Т. 4. : Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права / Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев та ін., ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – 848 с.

Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Право, 2014. – 784 с.

Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення: монографія / [А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. – Х.: Право, 2012. – 448 с.

Андрейцев В. І. Актуальні проблеми екологічного права: новітні доктрини: ретроспективний аналіз та погляд у майбутнє / Володимир Іванович Андрейцев / Матеріали доповіді Міжнародного круглого столу «Актуальні проблеми екологічного права». – Д.: Національний гірничий університет, 2010. – 153 с.

Гетьман А. П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України: Навчальний посібник. – Харків: Основа, 1998. – 208 с.

Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: держава, право, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні). – 2-е вид. – К.: Український інформаційно-правовий центр, 2001. – 390 с.

Гетьман А.П., Здоровко Л.М. Регіональний екологічний контроль: теорія правового регулювання. – К.: Вид-во Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи, 2004.

Додаткова:

Бредіхіна В. Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє природне середовище / В. Л. Бредіхіна. – Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2008. – 168 с.

Механізми та правові норми участі громадськості в процесі прийняття рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля / За ред. С. В. Разметаєва. – Х.: ВПЦ «Контраст», 2011. – 168 с.

Савчук О. О. Процедурні правовідносини у лісовому законодавстві України : Монографія / О. О. Савчук; під заг. ред. проф. А. П. Гетьмана. – Харків, Видавництво “Фінарт”, 2016. – 242 с.

Соколова А. К. Флористичне право України: проблеми формування та розвитку :

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

монографія / А. К. Соколова. – Х. : Право, 2009. – 288 с.

Судовий захист екологічних прав громадян України: Довід. для суддів / Краснова М. В., Малишева Н. Р., Шевчук П. І. та ін. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2001. – 178 с.

Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики : монографія / Н. Р. Кобецька. – Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. – 271 с.

Каракаш І.І. Право власності на природні об’єкти та їх ресурси в Україні: монографія. – Одеса; Юридична література, 2017. – 438 с.

Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки України: теоретичні аспекти: монографія / за заг. ред. В.М.Єрмоленка. – К.: НУБіП України, 2017. – 589 с.

Носік В. В. Право власності на землю Українського народу. Монографія. – К.: Юрінком Інтер – 2006. – 554 с.

Тагієв С. Р. Охорона довкілля в Україні (обов’язки фізичних осіб) : Монографія // За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., академіка АПрН України Н. Р. Малишевої – К.: ВД “Дакор”, 2014. – 192 с.

Туліна Е. Є. Правові засади використання рослинного світу : Монографія / Е. Є. Туліна. – Харків : Право, 2017. – 216 с.

Шуміло О. М. Екологічний правопорядок: інституційні складові: Монографія. – Х., ХНУВС, 2010. – 292 с.

Шеховцов В. В. Правове регулювання права приватної власності на об’єкти тваринного світу в Україні / За наук. ред. А. П. Гетьмана: монографія – Х.: Вид-во ФІНН – 2010 – 210 с.

Черкашина М. К. Юридичні гарантії права природокористування: моногр. / М. К. Черкашина; за ред. Гетьмана А. П. – Х.: ФІНН, 2010. – 176 с.

Комарницький В. М. Організаційно-правові питання спеціального природокористування: Монографія. – Луганськ : ЛДУВС, 2010. – 192 с.

Комарницький В. М. Право спеціального природокористування: Монографія. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 424 с.

Григор’єва Т. В. Правові засади використання, охорони та відтворення водних живих ресурсів: Монографія / Т. В. Григор’єва. – Х.: Право, 2011. – 176 с.

Юрескул В.О. Правове регулювання поведінки з побутовими відходами в Україні : Монографія / В. О. Юрескул ; Нац. ун-т «Одес.юрид.акад.». – Одеса : Фенікс, 2012. – 273 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>
2. Урядовий портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/
4. Інформаційна правова система ЛІГА:ЗАКОН. URL: <http://lz.ligazakon.ua/ua/>
5. Юридична бібліотека Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html.